

شیخ تمام شاخه‌های شیعه‌شناسی

نگاهی به زندگانی علمی ویلفرد مادلونگ

مذهب زیدیه پیش از قاسم‌رسی و نقش او در اتحاد و یکپارچگی زیدیان پرداخته و توانسته زوایای مبهم و تاریک زندگانی او را روشن سازد.^۱

کتاب دیگر او که علاقه‌مندی او را به حوزه اندیشه‌ای مذاهب اسلامی نمایان می‌سازد کتاب المناظرات پیدایی فاطمیان و گفت‌وگوهای درونی شیعیان است که مناظرات متکلمان مذهب اسماعیلی را در مواجهات کلامی با علمای حنفی، مالکی و اباضی نشان می‌دهد.^۲

حوزه مطالعات و پژوهش‌های مادلونگ به بسیاری از شاخه‌های مطالعات اسلامی بسط یافت. کتاب دیگر او که تمایلات و آگاهی‌های او را در حوزه مباحث کلامی نشان می‌دهد کتاب تحفه المتکلمین فی الرد علی الفلاسفه است که مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران آن را به چاپ رسانیده است. نویسنده این کتاب محمود بن محمد ملاحمی خوارزمی است که تألیف این کتاب را در سال‌های بین ۵۳۲ تا ۵۳۶ به ثمر رسانده است. مادلونگ تحقیق و بررسی این کتاب را به همراهی حسن انصاری انجام داده است. اهمیت کتاب احاطه ابن ملاحمی بر آثاری چون تهافت الفلاسفه غزالی است. او با اشاره به اینکه عقاید فلاسفه با مجبره یکی است غزالی را از مجبره دانسته است. او همچنین به نقد مبانی کلامی ابن سینا پرداخته است.

کتاب مکتب‌ها و فرقه‌های اسلامی در سده‌های میانه، که بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس آن را چاپ نموده، حاوی ۱۵ مقاله درباره فرقه‌های اسلامی، از جمله شیعه و آموزه‌های آنان است. این کتاب، علاوه بر کلام، آگاهی مادلونگ را در حوزه

مادلونگ از جمله مستشرقانی است که اعتبار و جایگاه برجسته‌ای در تحقیقات و مطالعات اسلامی داشته است. روش‌شناسی علمی و نگاه نظام‌مند و همه‌جانبه‌نگر او در ۲۰۰ اثر برجای مانده‌اش هویداست. حوزه وسیع مطالعاتی او در فقه، کلام، تاریخ، حدیث، فرق و تراجم‌نگاری این ادعا را تأیید می‌کند. نگاهی به برخی آثار او و بررسی روش‌شناسی مطالعاتش می‌تواند زوایایی از وجوه شخصیت علمی مادلونگ را بهتر نمایان سازد.

بسیاری از آثار مادلونگ در حوزه تاریخ و اعتقادات شیعه است. بر این اساس او را «شیخ تمام شاخه‌های شیعه‌شناسی» می‌خوانند. تأثیر او تا بدان جاست که شاگردانش از معروف‌ترین شیعه‌شناسان معاصر به شمار می‌آیند. برخی از مهم‌ترین عناوین مقالات او در دایرةالمعارف اسلام، مانند قائم آل محمد، عصمت، المهدی، امامت، شیخ مفید، کشی، هشام بن حکم و کاشف الغطا، کرکی، شیعه، اسماعیلیه، زیدیه، کیسانیه، محمد بن علی الرضا، نشان از آگاهی و تسلط او بر مطالعات شیعی دارد. او همچنین نویسنده مقالاتی در دایرةالمعارف دین از میرچا الیاده با عنوان «امامت» و «تشیع» است.

توجه به زوایای پنهان تاریخ تشیع نیز از علاقه او به این حوزه مطالعاتی حکایت می‌کند، مانند اثری از او با نام «امام قاسم بن ابراهیم و اصول اعتقادی زیدیه» که در آن توجه به نقش قاسم بن ابراهیم رسی (۱۶۹-۲۴۶ق) در امامت زیدیه و جایگاه او در فقه و کلام زیدیه قابل توجه است. او در این اثر به بررسی

زهرا روح‌اللهی امیری

عضو هیأت علمی دانشگاه
باقرالعلوم (ع)